

УДК 327(4-6ЄС+64)

DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.14.31-42>

Ірина Тихоненко, кандидат політичних наук
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Миколаїв, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ БАГАТОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КОРОЛІВСТВА МАРОККО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВІД ПОЛІТИЧНОГО ДО ЦІННІСНОГО ВИМІРУ

Анотація. Статтю присвячено одному із актуальних напрямів співробітництва Європейського Союзу у межах Євро-Середземноморського партнерства, а саме з Королівством Марокко. Офіційний Рабат має як історичне підґрунтя до співпраці з ЄС (колоніальне минуле), так і розбудований діалог з євроспільнотою від асоційованого членства до набуття особливого статусу партнерства у 2008 р. Виділено основні напрями та сфери багатостороннього співробітництва Марокко та ЄС, яке втілюється як у двосторонніх контактах Рабата з провідними європейськими державами (насамперед Францією та Іспанією), так і на рівні інтеграційного об'єднання. Виявлено, що набуття особливого статусу у співробітництві з ЄС має на меті поглиблення співпраці не лише у економічній, безпековій та енергетичній сферах, а й людський вимір двосторонніх відносин, який зачіпає права людини та культурно-гуманітарне співробітництво. Зокрема, актуальним на порядку денному двосторонніх марокканських-європейських відносин є міграційні питання, проблема Західної Сахари, що децю ускладнюють діалог. Провідну роль у відносинах Марокко з країнами-членами ЄС відіграє діалог у межах франкофонії, а також міжлюдські контакти у сфері культури, освіти і науки. Ці контакт тісно підтримуються між Марокко та Францією і Іспанією, а також стають проявом поширення європейських цінностей, які прописані в Угоді про асоціацію.

Ключові слова. Європейський Союз, Королівство Марокко, європейська політика сусідства, євро-середземноморське партнерство, культурно-гуманітарне співробітництво, франкофонія.

Європейський Союз намагається розвивати відносини із державами сусідами за допомогою Європейської політики сусідства у якій середземноморський регіон займає чільне місце. У свою чергу, Королівство Марокко пов'язане із Європою тісними історичними зв'язками, насамперед з Францією та Іспанією і вже має довготривалі відносини у політичній та економічній сфері з євроспільнотою. Новий поштовх до зміцнення такого діалогу було закріплено спільною заявою Брюсселя та Рабата 27 червня 2019 р. Між Марокко та ЄС з 2015 р. певний час існував вакуум у дипломатичних відносинах через проблему Західної Захари. Зокрема, у січні 2019 р. Європейський Парламент прийняв поправлену версію Угоди про лібералізацію, яка ще раз дозволила включити територію Західної Сахари до мароккансько-європейських торговельних відносин, так як офіційний Рабат вважає цю територію своєю [21].

Марокко має статус особливого партнера ЄС і розвиває як багатосторонній діалог з Брюсселем, так і тісні двосторонні відносини з окремими державами-членами ЄС у яких чільне місце посідає культурно-гуманітарне співробітництво. Адже, сфера культури, освіти входження Марокко до Франкофонії є одним із проявів «м'якої сили» ЄС, а також поширення ціннісного підходу – демократії, прав людини, громадянського суспільства у політиці ЄС.

Діяльність Європейського союзу є об'єктом дослідження низки науковців. Зокрема, Північну Африку як регіон, з яким співпрацює ЄС досліджують українські науковці З. Священко [5] у контексті міграційних питань, діяльність Франкофонії висвітлюється у праці В. Лучкевич [2], а територіальні питання Іспанії до яких має відношення Марокко вивчає В. Макух [3]. Серед російських науковців мароккансько-європейські відносини досліджує К. Конкін [1]. Відносини Рабата та Брюсселя вивчають європейські та марокканські дослідники М. Сідаті [19], Д. Хеллі [12], Дж. Хорст [13]. Проте, зовнішня політика Марокко недостатньо висвітлюється українськими науковцями, а сучасний стан відносин між Марокко та ЄС набуває нових вимірів у контексті публічної дипломатії ЄС, міграційних питань та міжцивілізаційного діалогу, що потребує більш детального вивчення вітчизняною міжнародно-політичною наукою.

Метою статті є проаналізувати особливості розвитку відносин між Королівством Марокко та ЄС від формату договору про асоціацію до отримання особливого статусу Рабата у євроспільноті, а також звернути увагу на роль культурно-гуманітарного та ціннісного виміру у такому співробітництві.

Розвиток відносин між Марокко та Європейським Союзом було розпочато в 1960 р. підписанням першої комерційної угоди. Відповідно до чотирьох фінансових протоколів Угоди про співробітництво 1976 р. підписаної між Європейським співтовариством (попередником ЄС) і Марокко, офіційний Рабат отримав загалом 1091 млн. євро, в тому числі 574 млн. євро з бюджету Співтовариства і 518 млн. євро в формі запозичень з власних коштів Європейського інвестиційного банку. Галузевий пріоритет протоколів був відданий розвитку сільських районів (46%). Іншими секторами діяльності були в порядку важливості: економічна інфраструктура (17%), соціальний сектор (15,6%), приватний сектор (10%), професійне навчання (10%) і громадянське суспільство (0,4%) [4, с. 67].

Ще в 1988 р. Марокко подало запит на членство в Європейській економічній комісії, але не отримало позитивної відповіді. Надалі процес розширення ЄС і співпраця організації з такою державою як Туреччина викликали відновлення інтересу до поглиблення співпраці між Марокко і ЄС.

У 1995 р між ЄС і країнами Середземномор'я, і Марокко зокрема, була підписана Барселонська декларація про розвиток «Євро-Середземноморського партнерства» (ЄвроМед). ЄвроМед покликане було забезпечити належні умови для політичного діалогу між ЄС і його партнерами в Середземноморському басейні. Основним принципом взаємодії стало регіональне співробітництво в атмосфері миру, безпеки і стабільності відповідно до демократичних принципів і прав людини. ЄвроМед складається з трьох сфер співробітництва: політика і безпека, економіка і фінанси, соціальні та гуманітарні питання [7].

У межах ЄвроМед у 2004 р Марокко підписало Агадирську угоду з Йорданією, Єгиптом і Тунісом, у якій було визначено створення регіональної зони вільної торгівлі. Для даного проекту ЄС виділив 4 млн. євро. Наступною ініціативою є участь Марокко в пан-євро-середземноморських преференційних правилах визначення походження, які були затверджені в 2005 р. і об'єднують ЄС, Марокко та інших партнерів в Європі і Середземномор'ї для підтримки регіональної інтеграції шляхом створення загальної системи правил походження. Також угодою передбачено можливість діагональної кумуляції (учасники можуть використовувати сировину один одного). Поступово правила походження замінюються створеною у 2011 р. Регіональною конвенцією про пан-євро-середземноморські преференційні правила визначення походження, метою якої є забезпечення більш уніфікованої структури протоколів походження. Марокко приєдналося до Регіональної конвенції 18 квітня 2012 р. [22].

У 1996 р. між Марокко і ЄС була підписана Угода про асоціацію, яка набула чинності в 2000 р., і таким чином, співпраця між Королівством Марокко і ЄС розширилася за рахунок включення сфер політики і безпеки. Ця угода стала спільною основою для відносин між ЄС і Марокко в політичній, економічній, соціальній, науковій і культурній сферах. В Угоді наголошується на необхідності забезпечення гармонійних економічних і соціальних відносин між сторонами з метою сприяння розвитку та процвітання Марокко і його жителів. Вона також визначає умови для поступової лібералізації торгівлі та умови встановлення зони вільної торгівлі між сторонами. Зокрема, Угода також встановлює домовленості про створення зони вільної торгівлі, що сприяє поширенню сільськогосподарської продукції та рибальства. В рамках Угоди

були створені десять робочих груп або секторальних підкомітетів, включаючи підкомітет «Права людини, демократизація і управління», був посилений політичний діалог [9]. В межах асоціації були укладені також секторальні угоди в різних сферах: угоду про науково-технічне співробітництво 2003 р., партнерство в сфері рибальства 2005 р.

У 2004 р. ЄС запропонував новий формат відносин під назвою політика «Європейського сусідства», яка пропонує Марокко і іншим країнам-сусідам ЄС спільно працювати над встановленням та розвитком миру, стабільності і процвітання. Європейська політика сусідства (ЄПС) спрямована на запобігання появи будь-яких нових розбіжностей між ЄС і його сусідами, пропонуючи більш тісні відносини в сфері безпеки, а також у політичній, економічній, соціальній і культурній галузях. У цих межах був реалізований план дій у всіх сферах співпраці. Технічні комітети експертів з європейських інститутів і марокканської влади регулярно зустрічаються, приділяючи особливу увагу таким темам, як більш сильний політичний діалог, справедливість і безпеку, а також права людини. Конкретні цілі співробітництва Марокко і ЄС були викладені в Плані дій ЄПС ЄС-Марокко, який був спільно прийнятий в липні 2005 р. [10].

Рабат почав виявляти прагнення до більш привілейованих відносин з ЄС, що втілювалося у наданні йому особливого статусу в ЄС з 2008 р. Метою особливого статусу Марокко в ЄС є: зміцнення діалогу і співробітництва в сфері політики і безпеки; поступова інтеграція Марокко до внутрішнього ринку ЄС за допомогою зближення законодавчої та нормативної бази; розширення партнерства для включення нових учасників. На політичному фронті розширений статус пропонує можливість поглиблення діалогу і співпраці з ключових стратегічних проблем, з якими зіштовхуються сторони [20]. Крім створення саміту ЄС-Марокко і проведення регулярних зустрічей для активізації політичного діалогу, новий політичний порядок денний включає участь Марокко в кризових операціях (військових і цивільних) з ЄС і підтвердження прихильності Спільної європейської політики безпеки. Міжпарламентське співробітництво сторін було розширено створенням спільної комісії зі зміцнення обмінів між партіями і політичними групами, в той час як Марокканський парламент отримав статус спостерігача в Парламентській асамблеї Ради Європи [11].

Щодо питань безпеки, то співпраця між двома сторонами спрямована на розширення меж механізмів контролю, участь Марокко в навчаннях і семінарах Європейської поліції, поглибленні співпраці з європейським Центром

моніторингу наркотиків і наркоманії тощо Важливою сферою в особливому статусі є економічне і енергетичне співробітництво, а також вагомість людського виміру зв'язків між ЄС та Марокко, який спрямований на зміцнення культурних обмінів, освіти і науково-технічного співробітництва. Також особливий статус передбачає для Марокко можливість брати участь (Марокко вже є членом цих структур) в Європейському агентстві з безпеки і Агентстві інформаційної безпеки (ENISA), європейському Агентстві з безпеки польотів (EASA), Європейському агентстві з морської безпеки (EMSA) та ін. [16].

Партнерство, що пов'язує обидві сторони, ґрунтується на численних економічних та політичних угодах. Крім того, Європейський Союз є провідним торговельним партнером Марокко. У 2012 р. ЄС імпортував товарів з Марокко вартістю трохи більше 9 млрд. євро і експортував в Марокко 7 млрд. євро [22]. 1 березня 2013 р. були розпочаті переговори про створення Півночінної зони вільної торгівлі (DCFTA) між ЄС і Марокко. До 2019 р. були проведені чотири раунди переговорів. DCFTA буде ґрунтуватися на існуючій між ЄС і Марокко Угоді про асоціацію, якою була створена зона вільної торгівлі між ЄС і Марокко. Загальна мета переговорів полягає в створенні нових торгових і інвестиційних можливостей і забезпеченні кращої інтеграції економіки Марокко в єдиний ринок ЄС. DCFTA також націлене на підтримку поточних економічних реформ в Марокко і наближенні марокканського законодавства до законодавства ЄС в сферах, пов'язаних з торгівлею. Крім того, 1 жовтня 2012 р. набула чинності Угода ЄС–Марокко щодо сільськогосподарських, перероблених сільськогосподарських і рибних продуктів [8].

Основними продуктами, що імпортуються з Марокко, є машинобудування та транспортне обладнання, одяг і текстильні вироби, сільськогосподарські продукти. У той час як продукція, що експортується ЄС – це метали, транспортне обладнання і машини. 10 грудня 2015 р. бізнес-потоки були заблоковані рішенням Європейського суду про визнання недійсним торгової угоди. Перерва відноситься, зокрема, до експорту сільськогосподарської та рибної продукції. Дане рішення має політичне коріння: угода включала також продукти, що надходять з території Західної Сахари. Оскільки район, відомий як Арабська Демократична Республіка Сахари, вважає себе незалежним від Марокко, він не згоден з повноваженнями цієї держави. Рабат висловив своє здивування, а марокканський міністр закордонних справ назвав це рішення «нескладним» і «незрозумілим», з огляду на тісну транскордонну співпрацю з ЄС [19]. Високий представник Європейського союзу у закордонних справах і політиці безпеки Ф. Могеріні зазначила, що подасть апеляцію до

Європейського суду. З 2016 р. було прийнято рішення на користь законності угоди з рибальства і сільгосппродукції між ЄС і Марокко і неприпустимість апеляції фронтом Полісаріо [15].

Одним із вагомих аспектів реалізації мароккансько-європейського співробітництва є культурно-гуманітарна сфера.

Культурні контакти між країнами ЄС і Марокко мають багату історію внаслідок колоніальних відносин і в період правління Мухаммеда VI вони значно активізувалися, що було пов'язано, насамперед, з політичними домовленостями. Наприклад, в 2017 р. проект SouthMed CV, створений програмою European Med Culture, який підтримує мистецькі та культурні проекти в південному Середземномор'ї і надає їм фінансову підтримку, вибрав десять марокканських проектів з Танжера, Марракеша і Касабланки, і надав фінансування в розмірі понад 200 тис. євро [6].

Внаслідок колоніальних зв'язків Марокко має дуже тісні культурні відносини з Францією (французькою мовою володіє близько 40% жителів Марокко і де-факто вона грає роль другої офіційної мови). Французька мова має великий вплив на культурний процес в Марокко. Французький Інститут (Institut français) в Марокко має 12 філій в різних містах, в яких вивчають французьку мову 90 000 студентів. Є також два центри Альянс Франсез (Alliance française) в містах Ес-Сувейра і Сафі.

Головним провідником французької мови та культури в країні виступає міжнародна організація співробітництва франкомовних країн – Франкофонія. Організація була створена в 1970 р, а Марокко стало її учасником в 1981 р. Дії організації спрямовані на повагу культурного і мовного різноманіття та слугують для просування французької мови, миру та сталого розвитку. Це особливо важливо для Марокко, так як в країні крім офіційних мов: арабської і берберського, широко поширені різні діалекти, і французька мова зокрема [17].

У своєму Посланні на саміті Франкофонії в Дакрі, король Мохаммед VI зазначив, що Франкофонія є реальною можливістю пом'якшити суворість глобалізації та сприяти відчутним, стійким змінам за допомогою співпраці. Також він зауважив, що динаміка франкомовних медіа-груп, наприклад, в сфері мовлення та преси, демонструє різноманіття взаємовигідних аспектів, потенційно властивих співпраці Південь-Південь. «Наявність франкомовного моста – це не просто можливість використовувати мову, але швидше є можливістю для кожного з наших відповідних народів надати свій вплив; це також інструмент для розвитку наших народів» [18].

Французько-марокканське співробітництво в сфері освіти також є вагомим. У Марокко діє друга за величиною французька шкільна мережа по всьому світу, в яких навчається 32000 чоловік, а у Франції навчаються близько 37 000 марокканських студентів, що робить їх найбільшою групою іноземних студентів у Франції. Французька культурна та освітня діяльність залишається досить сильною в Марокко. Наприклад, центр культурних ресурсів Франції (*médiathèque*) в Рабаті є найбільшим за кордоном по книжковим перекладам, також Франція організовує такі великі фестивалі як «Fès», «Essaouira», книжкові ярмарки в Касабланці і Танжері. З метою уникнення ситуації, при якій Франція буде діяти замість марокканської громадськості, Франція розширила свої навчальні програми, спрямовані на створення марокканського потенціалу в культурному і освітньому секторах [12, р. 15].

Спостерігається тенденція до зростання більш збалансованих і рівних партнерських відносин шляхом обміну, співтворчості і спільного виробництва (Французький культурний сезон, гранти молодим марокканським художникам і ін.). Культурні відносини між Марокко і Францією також розвиваються на рівні прямих контактів між організаціями громадянського суспільства, між культурними інститутами (Інститут дю Монд Араб у Франції, який сприяє науковому та технічному співробітництву з арабським світом), а також на рівні окремих міст [12, р. 17].

Іспанія також є вагомим культурним партнером Марокко і його найближчим сусідом в Європі. Іспанська мова широко поширена в Марокко, особливо на півночі країни, а в Іспанії присутня значна марокканська громада. У 2011 р. Міністерством закордонних справ Іспанії було виділено понад 2,2 мільйона євро на культурну та освітню співпрацю з Марокко. У 2012 р. Іспанія і Марокко підписали стратегічну угоду про співпрацю в галузі культури, освіти і спорту. Найактивнішою є співпраця в сфері освіти: більш 140000 марокканських студентів були офіційно зареєстровані в іспанських освітніх структурах (крім університетів) в той час як Марокко приймає у себе близько 70000 студентів, що навчаються іспанською мовою. Іспанія фінансує 11 освітніх структур в Марокко, в тому числі 351 вчителів, 48 з яких викладають арабську мову. Крім того, на мовних курсах в Інституті Сервантеса зареєстровано 12000 студентів, що навчаються іспанською мовою. Сам Інститут має 12 відділень по всьому Марокко, його бібліотека в Танжері є однією з найбільших в арабському світі. Інститут також проводить курси в університетах і підтримує основні культурні заходи, такі як культурні сезони, книжкові ярмарки, фестивалі. Також можна відзначити співпрацю в рамках

Іспанського агентства з міжнародного співробітництва та розвитку (AECID), яке займається багатьма проектами на півночі Марокко [14]. Марокко отримує фінансування від Erasmus +, багатомільярдної програми ЄС на період 2014-2020 рр., яка має на меті забезпечити освітні та спортивні програми для молоді зокрема і в Марокко [13, р. 87].

У цілому, співпраця Марокко з країнами ЄС в культурно-гуманітарній сфері активно розвивається і відіграє позитивну роль в боротьбі з релігійним екстремізмом і будівництві громадянського суспільства.

Таким чином, між Королівством Марокко та Європейським Союзом вже налагоджено досить тісний політичний та економічний діалог, який можна розглядати у історичній ретроспективі. Безсумнівним здобутком двостороннього співробітництва є його еволюція від Угоди про асоціацію до набуття Марокко особливого статусу у євроспільноті.

Марокко бере участь у багатьох ініціативах ЄС, спрямованих на тіснішу інтеграцію в економічній сфері. Варто відзначити, що іноді в економічному співробітництві виникають проблеми, які, найчастіше, викликані політичними причинами, але сторони їх намагаються вирішувати дипломатичними шляхами, постійно стверджуючи про намір розвивати більш тісні економічні зв'язки.

ЄС приділяє значну вагу так званій «м'якій силі» проявом якої є культурно-гуманітарне співробітництво. Зокрема, французька культурна та освітня діяльність є досить сильною в Марокко, що проявляється у функціонуванні багатьох організацій в країні та ґрунтується на історичному чиннику входження Марокко до Франкофонії. Іспанія також активно розвиває співпрацю з Марокко в зазначених сферах, особливо приділяючи увагу північному регіону країни, що пояснюється загальною водною межею між державами. Такі тісні зв'язки Марокко та ЄС у сфері культури та освіти сприяють поширенню ціннісного підходу у політиці ЄС щодо країн сусідів, а саме, поширення демократії, розбудови громадянського суспільства та підтримки прав людини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конкин К. С. Марокко и Евросоюз: новый уровень взаимоотношений / К. С. Конкин // Вестник РУДН. Серия «Международные отношения». – 2011. – № 1. – С. 20-31.
2. Лучкевич В. Діяльність міжнародної організації Франкофонії у формуванні сучасного європейського культурно-освітнього простору // В. Лучкевич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2016. – Вип. 1. – С. 172-175.

3. Макух В. В. Проблема анклавів Сеути та Мелільї в контексті мароккансько-іспанських відносин / В. В. Макух // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2010. – № 1. – С. 88-92.
4. Орлова С. Ю. Эволюция интеграционной политики ЕС в отношении стран Северной Африки / С. Ю. Орлова // Международный студенческий научный вестник. – 2016. – № 2. – С. 67-72.
5. Священко З. Міграційна політика Європейського Союзу щодо країн Північної Африки / З. Священко // Європейські історичні студії. – 2019. – № 13. – С. 67-83.
6. Amman Southmed CV Regional Conference: The impact of culture in the Southern Mediterranean region [Electronic Resource] // SouthMed CV. – Mode of Access: <http://www.smedcv.net/ammen-southmed-cv-regional-conference-the-impact-of-culture-in-the-southern-mediterranean-region/> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
7. Barcelona declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference – 27-28/11/95 [Electronic Resource] – Mode of Access: https://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/policy/barcelona_declaration.pdf (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
8. Benhayoun J.E. Morocco and the EU: Managing the Future. [Electronic Resource] / J. E. Benhayoun // Morocco World News. – 2017. – June 5. – Mode of Access: <https://www.moroccoworldnews.com/2017/06/218876/morocco-eu-managing-future/> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
9. Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Kingdom of Morocco, of the other part [Electronic Resource] // Official Journal of the European Communities. – Mode of Access: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/march/tradoc_127906.pdf (last Access: September 10, 2019).
10. EU/Morocco Action Plan [Electronic Resource] // EU Neighborhood. – Mode of Access: <https://library.euneighbours.eu/content/eu-morocco-enp-action-plan> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
11. Full speech of king Mohammed VI at opening of parliament fall session. [Electronic Resource] // Morocco World News. – Mode of Access: <https://www.moroccoworldnews.com/2017/10/230977/king-mohammed-vis-speech-opening-parliament/> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
12. Helly D. Morocco Country Report. European Commission / D. Helly. Brussel, 2014. – 24 p.
13. Horst J. Euro-Mediterranean Relations After the Arab Spring: Persistence in Times of Change / J. Horst, A. Junemann, D. Rothe. – Routledge, 2016. – 252 p.
14. Joint Declaration. 11th Spain-Morocco High-Level Meeting, Madrid, 5 June 2015 [Electronic Resource] // La Moncloa. – Mode of Access: <http://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/presidente/news/Documents/11th%20Spain-Morocco%20High-Level%20Meeting.%20Joint%20Declaration.pdf> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
15. Joint statement by Federica Mogherini and the Minister for Foreign Affairs and Cooperation of the Kingdom of Morocco, Nasser Bourita. Bruxelles, 27.02.2018. [Electronic Resource] // Delegation of the European Union to Morocco. – Mode of Access: https://eeas.europa.eu/delegations/morocco/40464/joint-statement-federica-mogherini-and-minister-foreign-affairs-and-cooperation-kingdom_en (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
16. Message of HM the King to 5th African Union-European Union Summit in Abidjan, Full Text, 29 November 2017 [Electronic resource] // Agence Marocaine de Presse. – Mode of Access: <http://www.mapnews.ma/en/discours-messages-sm-le-roi/message-hm-king-5th-african-union-european-union-summit-abidjan-full-tex> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.

17. Organisation internationale de la Francophonie: official website [Ressource électronique]/Francophonie.– Mode d'accès: https://www.francophonie.org/welcome-to-the-international.html#section_3 (dernier Accès: September 10, 2019). – Titre de l'écran.
18. Royal Message to 15th Francophonie Summit. 30 November 2014 [Electronic resource] // Kingdom of Morocco Ministry of Culture and Communication. – Mode of Access: <http://www.maroc.ma/en/royal-speeches/royal-message-15th-francophonie-summit> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
19. Sidati M. The EU's Morocco problem [Electronic resource] / M. Sidati // POLITICO. – Mode of Access: <https://www.politico.eu/article/the-eus-morocco-problem-western-sahara-trade-judgment/> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
20. Statut avancé du Maroc avec l'UE: Feuille de route de la réunion du Conseil d'association entre l'UE et le Maroc [Ressource électronique] // Delegation of the European Union to Morocco. – Mode d'accès: https://eeas.europa.eu/node/4327_fr (dernier Accès: 10 septembre 2019). – Titre de l'écran.
21. Teevan C. EU-Morocco: a win-win partnership? [Electronic resource] / C. Teevan // Moroccan Institute for Policy Analysis. – 2019. – 30 June. – Mode of Access: <https://mipa.institute/6866> (last Access: September 10, 2019). – Title from the Screen.
22. Vasta L. Morocco and EU, a business alliance or Mediterranean disorders? [Electronic Resource] / L. Vasta // Mediterranean Affairs. – 2016. – April 6. – Mode of Access: <http://mediterraneanaffairs.com/morocco-and-eu-a-business-alliance-or-mediterranean-disorders/> (last Access: September 11, 2019). – Title from the Screen.

References:

1. Konkin, K. S. (2011). Marokko i Evrosoyuz: novyy uroven vzaimootnosheniy *Vestnik RUDN. Seriya «Mezhdunarodnyye otnosheniya»*, 1, 20-31.
2. Luchkevych, V. (2016). Diyal'nist` mizhnarodnoyi organizaciyi Frankofoniyi u formuvanni suchasnogo yevropejs`kogo kul`turno-osvitn`ogo prostoru *Naukovy`j visny`k Uzghorods`kogo nacional`nogo universy`tetu. Seriya : Pedagogika. Social`na robota*, 1, 172-175.
3. Makux, V. V. (2010). Problema anklaviv Seuty` ta Melil`yi v konteksti marokkans`ko-ispans`ky`x vidnosy`n *Naukovy`j visny`k Mizhnarodnogo gumanitarnogo universy`tetu*, 1, 88-92.
4. Orlova, S. Yu. (2016). Evolyutsiya integratsionnoy politiki ES v otnoshenii stran Severnoy Afriki *Mezhdunarodnyy studencheskiy nauchnyy vestnik*, 2, 67-72.
5. Svyashhenko, Z. (2019). Migracijna polity`ka Yevropejs`kogo Soyuzu shhodo krayin Pivnichnoyi Afry`ky` *Yevropejs`ki istory`chni studiyi*, 13, 67-83.
6. Amman Southmed CV Regional Conference: The impact of culture in the Southern Mediterranean region. (2017). *SouthMed CV*. Retrieved from <http://www.smedcv.net/amman-southmed-cv-regional-conference-the-impact-of-culture-in-the-southern-mediterranean-region/>
7. European Commission (1995). *Barcelona declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference* – 27-28/11/95. Retrieved from https://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/policy/barcelona_declaration.pdf
8. Benhayoun, J.E. (2017, June). Morocco and the EU: Managing the Future. *Morocco World News*. Retrieved from <https://www.moroccoworldnews.com/2017/06/218876/morocco-eu-managing-future/>
9. European Commission (2000). *Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Kingdom of Morocco, of the other part*. Retrieved from http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/march/tradoc_127906.pdf
10. EU Neighbours portal (2005). *EU/Morocco Action Plan*. Retrieved from <https://library.euneighbours.eu/content/eu-morocco-enp-action-plan>
11. Full speech of king Mohammed VI at opening of parliament fall session. (2010). *Morocco World News*. Retrieved from <https://www.moroccoworldnews.com/2017/10/230977/king-mohammed-vis-speech-opening-parliament/>

12. Helly, D. (2014). *Morocco Country Report*. European Commission. Brussel.
13. Horst, J., Jünemann, A. & Rothe, D. (2016). *Euro-Mediterranean Relations After the Arab Spring: Persistence in Times of Change* Routledge
14. La Moncloa (2015). *Joint Declaration. 11th Spain-Morocco High-Level Meeting, Madrid, 5 June 2015*. Retrieved from <http://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/presidente/news/Documents/11th%20Spain-Morocco%20High-Level%20Meeting.%20Joint%20Declaration.pdf>
15. EEAS (2018). *Joint statement by Federica Mogherini and the Minister for Foreign Affairs and Cooperation of the Kingdom of Morocco, Nasser Bourita. Bruxelles, 27.02.2018*. Retrieved from https://eeas.europa.eu/delegations/morocco/40464/joint-statement-federica-mogherini-and-minister-foreign-affairs-and-cooperation-kingdom_en
16. Message of HM the King to 5th African Union-European Union Summit in Abidjan, Full Text, 29 November 2017 (2017). *Agence Marocaine de Presse*. Retrieved from <http://www.mapnews.ma/en/discours-messages-sm-le-roi/message-hm-king-5th-african-union-european-union-summit-abidjan-full-text>
17. The International Organization of La Francophonie. *www.francophonie.org*. Retrieved from https://www.francophonie.org/welcome-to-the-international.html#section_3
18. Ministry of Culture and Communication of the Kingdom of Morocco (2014). *Royal Message to 15th Francophonie Summit. 30 November 2014*. Retrieved from <http://www.maroc.ma/en/royal-speeches/royal-message-15th-francophonie-summit>.
19. Sidati, M. (2016). The EU's Morocco problem. *POLITICO*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/the-eus-morocco-problem-western-sahara-trade-judgment/>
20. EEAS (2007). *Statut avancé du Maroc avec l'UE: Feuille de route de la réunion du Conseil d'association entre l'UE et le Maroc [Morocco's advanced status with the EU: Roadmap for the Association Council meeting between the EU and Morocco]*. Retrieved from https://eeas.europa.eu/node/4327_fr [in French].
21. Teevan, C. (2019, June). EU-Morocco: a win-win partnership? *Moroccan Institute for Policy Analysis*. Retrieved from <https://mipa.institute/6866>
22. Vasta, L. (2016, April). Morocco and EU, a business alliance or Mediterranean disorders? *Mediterranean Affairs*. Retrieved from <http://mediterraneanaffairs.com/morocco-and-eu-a-business-alliance-or-mediterranean-disorders/>

Iryna Tykhonenko, Ph.D. (Political Science)

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

EVOLUTION OF THE MULTILATERAL COOPERATION BETWEEN THE KINGDOM OF MOROCCO AND THE EUROPEAN UNION: FROM POLITICAL TO VALUES DIMENSION

Abstract. *The article focuses on one of the current areas of European Union cooperation within the Euro-Mediterranean Partnership, namely with the Kingdom of Morocco. The official Rabat has both a historical basis for cooperation with the EU (colonial past) and an established dialogue with the European Union from associate membership to the acquisition of a special partnership status in 2008. The purpose of Morocco's special status in the EU is to: strengthen dialogue and cooperation in the field of politics and security; gradual integration of Morocco into the EU internal market through approximation of legislation and regulations. The main directions and areas of multilateral cooperation between Morocco and the EU are highlighted especially Rabat ties with leading European powers (notably France and Spain) as implementation of bilateral level and at the level of integration with EU as political body. It is revealed that the acquisition of a special status in cooperation with the EU aims to deepen cooperation not only in*

the economic, security and energy spheres, but also the human dimension of bilateral relations, which affects human rights and cultural and humanitarian level of relations.

In particular, the topical agenda for bilateral Moroccan-European relations is migration issues, the problem of Western Sahara, which complicate dialogue somewhat. The leading role in Morocco's relations with EU Member States is played by dialogue within the Francophonie, as well as interpersonal contacts in the fields of culture, education and science. These contacts are closely maintained between Morocco, France and Spain, and implemented the EU's values policy mentioned in the Association Agreement. It is revealed that cultural cooperation plays a positive role in the fight against religious extremism and civil society building.

Key words: *European Union, Kingdom of Morocco, European Neighborhood Policy, Euro-Mediterranean Partnership, Cultural and Humanitarian Cooperation, Francophonie.*

Надійшла до редколегії 11.09.2019